

gligendas tibi artes bona: non arbitraris quanto minus eloquētiā ceterarum reginam negligere aibes? Testimonia satis plenius plurima sunt in p̄emptiū.

Laudare Sobrietatem placet? dices esse adolescentia decus, tutelam castitatis, prudentia innoticula, &c. forentis effrenatos coeret et motus, virorum consilia regis, honor, senibus, & ornamento est. Sobria viens arcu permunata simili; effrad quam nullus hosti adiutus patet. Quid homine intemperie turpissus? Describes illum ab adiutoriis; cum e popina, re, intemperantissima perpetuatione prodit. Elegia sobrietatis. Virtus comprimit, mentem illustrat, virtutes omnes conservat, ac tuerit. Exempla tot Sanctorum profetes, quibus nihil fuit ea virtute antiquus. Eadem confirmabis, & orationis comparatione à veteribus athletis ducta. Si aibet voluptatibus abstinebant, qua debilitate corporis vires posentes, quanto magis homo Christianus ea fugere debet, quibus infestatur anima robur, & salus amittitur?

ARTICVLVS III.

De Affectibus.

Flexanima Regio, ut inquit Cicero, cum sit Elequentia, hac laus ejus principia est, ut Affectus animi, moxque regat. Praetar itaque Oratorem novissime, qua arte Affectus tractabit, animosque movebit.

Affectus possidit motus est animi, aut appetitus quidpiam, aut aversantis, ex apprehensione boni, vel mali extitit.

Nec omissis carem de Affectuum numero, de quo plus adhuc sunt divisa sententia: eos mihi sufficit numerare, qui magis existandi Oratori videatus esse.

Amor.

Primus est **Amor**, qui affectus est, quo bene alicui volumus, cumque nobis gratum habemus. Extat ex auctoritate benevolentiae, beneficijs, amore, morum similitudine, probitate, & grato animo, bene denique honesto, utili, ac jucundo.

Amor

Amodem à benevolentia, & grato animo promoves Cte. Phil. 6: An ego non provideam meis cibibus non dies, non eleſq; de vestra libertate, de Reip. salute cogitem? Quid enim non debet vobis, quem vos hominem a se omium hominibus nobis lissimus omnibus præstulistiſſ. An ingratuſ ſum? quis minus? Qui &c. Pio Milone verò p̄imō caritatem ejus in patriam extendit: Me quidem, judices, exanimant, & interimunt hanc voce Milonis, valeant, inquit, valeant civis mei. Tum merita recenseret: O frustis suscepit me labores! Deinde amantem ſe Milonis exhibet, tum dolendo ejus calamitatem, tum gaudendo, quod nauquam illi defuillet, tum crebra exclamatione, & apostrophā testando, quantum amet Milonem.

Petitiones quoque pro L. Flacco, & pro Cn. Plaute elo amorem spirant, ejusque Causas, & Effecta declarantur.

Desiderium.

Desiderio appetimus bonum, quo carēmus, aut carete videatur: quodsi honorem avenimus, Ambitio dicitur, & aurum, Avaritia, &c. Movetur ferè honesto, utili, ac jucundo. Apud Curtium lib. 9. à decoro, atque utili affectus hunc, atque adeò ardorem in pugnando provocat Alexander: Itaque non tam ad gloriam, ros; dico, quam ad predam. Digni eſtis, qui opes, quas illud mare littoribus invenitis, referatis. . . Per nos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium exeditis, ora, queſoque, &c.

Gaudium, & Tristitia.

Gaudium de p̄ficienti bono est. In eo totus est Cic: post redit. ad Quir., & in Senato; atque in Exordio Casal. 2. Existatur adversa fortuna in meliore mutatione; boni consequitione; novitate rei visu, vel auditu dignaz locorum amaritatem; recte factorum conscientiam.

Atque ea si absit, aut conitā malā adiut aliquid. Dolor oritur, seu Tristitia, quæ de malo praefenti est, corporis doxic, aut iugundato. Ab hoc affectu M. Ant. Murerius, lugens Orator exorsus est Orationem funebrem de Carolo IX. i. Hoc igitur unum restabat afflictus, ac penit prostratis in-

feg

felicis Gallie rebus; ut Carolus Rex, quo se illa recrebat, ac solabatur uno, de quo cogitans, in quem intueri, omnium; quas excepit, acerbitatem memoriam deponebat; cum bonorum animos ad aliquam spem quietis erigeret capisset; in ipso ineuntis adolescentie flore, acerba, atque immatura morte raperetur? O spes bonum fallaces, & incerta vota! o lubrica, atque ancipita humana vita curcula! Merito lacrimis oculi omnium mandent, &c. Legi euan Milonianam Perorationem.

Commissariatio.

Mala omnia; cùo sunt propria; dolorem provocant, cùm aliena, Commissariationem, qua ex alterius maledictione. Existat itaque morte, arbitrate, crucifixibus, mortibus, & maxime ex adjunctis, si clarus, si innocens, si imberitus, si lenes, aut si in tenera aetate, si Dei, aut iusticie causa quis male habet. Verr. 7.: Cadebat virgo in medio foro Messina Cipis R., cum interea nullus genitus nulla vox alia istius miseri inter dolorem, crepitumque plagatum audiebatur, nisi hac, Cives Romanus sum. Ibidem magaz Commissariationes sunt in Navarchos, & Cives R., in crucem actos. Sunt quoque insignes in Peroratione pro Michaeli, & pro Roscio Amerino.

Odium, O' Fuga.

Odio mala aversabantur; itaque concitatatur in justis receptis, improbitate, virtutis, superbe aliquo facto, aut crudeliter, avarè, impie, tum damno in bonis animi, corporis, vel fortuna.

Cic. in Verr. 7. Peroratio in signiter Odium contat Verris; ac Tuberio pro Ligario: Quid enim, Tuber, tuus ille distictus, &c. usque ad supplicum roce prohibebis? Clodio etiam in Milonianam passim. Sed Odium ipse suum exercet, in Pisonem, pro Domo sua, &c. 2. Philip.

Fuga affectus est, qui à malo recessit, quare quod gravius malum ostendatur esse, hoc magis Fuga concitatibus. Communes autem locos Odij, & licebantur.

Ira, O' Indignatio.

Ira cupido est uelilecendi ex dolore omni. Moveretur

igitur opinione contemptus, suscepit in justis, ingrato animo, ac ceteris, quibus Odium flagrat. Veritasque sunt effecta indignari, despicer, imprecari, exprobare, minari, letari etiam, neque expleri malis inimici. Sunt autem ita motus alij vallis, qui in vastis quoque animos, & in veterata malitia oportuni sunt, sed hinc prudentia dispensio: lenes alij, & modesti, qui cum generolis animis ulterandi. Placeat D. Ambrosij hic expondere Virginis lapidem objurationem: Vnde incipiam? quid primum? quid ultimum dicam? Bona commemorem, que perdidisti? An mala desleam, que invenisti? (En patitioem) Eras virgo in Paradiſo Dei, unque inter flores Ecclesie, eras sponsa Christi, eras templum Dei; & quoties dico eras, necesse est, ut toties ingemiscas, quia non es, quod fuisti. (En tristitiam provocat). Quae ista repenta mutationis? De Dei Virgine facta es corruptio Satane... (Drinde) Ve tibi, misera, ve, que tanta bona parvi temporis luxuria perdidisti. Mox ad corruptorem acerbius: De te autem quid dicamus, fili serpentis, minister diaboli, violator templi Dei, qui uno scelere duo crimina perpetrasti? Kas Christo oblatam, Deo dicatum dementi temeritate polluisti? Balthasar ille Rex Persarum, qui in rasis Domini bilere cum suis amicis usurparit, ipsa nocte manu Angeli percussus crudeli more punitus est. Quid de te, arbitrarius, perdi- re pariter, & perditor, &c.

Indignatio, que dolor est ex bono alterius, quia indignus eo est, concitat imprimitis hominibus arrogantijs, virtutis, male partis honoribus, divitijsque in perniciem alienam usurpatis. Indignatur egregie Venus Aeneid. nos à Vers. 20. ad 41. ob secundam. Tutoi fortunam. Indignatur Cicero pro Rose. Amero ob crudelitatem avaritiam. Si tibi causa nulla est, cur hunc miserum tanta calamitate confici vellis, si ebi omnia sua precia animam tradidit per deos immortales? quenam ista tanta crudelitas est? que tam se- ras, immanisque natura? quis unquam prato fuit tam nefarior?... Seis hanc nihil habere, nihil audiire, nihil posse, nihil aquam constare rem tuam cogitasse, & tempore oppugnas cum, quem

quem neque metuere posses, neque odisse debes, nequaquam habere jam reliqui vides, quod possis ipsi detrahere.

Vide etiam, qui Populo m R. exiret in conjuratos, Catil. 4. Hunc ego me bello ducere proficer: suspicio iniuriantem heminum perditorum. Que sanari poterunt, quacumque ratione sanabo, que resecanda erant, non patiar ad perniciem Cirium manare. Proinde exearant, aut quiescant; aut si in Urbe, & in eadem mente permanentes, eas, qua merentur, expellet.

Lenitas, & Mansuetudo.

Motus est ira oppositus, cuiusque ira remissio, ac mitigatione. Provocatur itaque 1. ingens culpa confessione cum dolore. Cic. pro Ligar. Ad judicem sic agi solerit; sed ego ad patrem loquor: erravi, temere feci, paeniter, ad clementiam tuam confugio: delicti veniam peto; ut ignoras, ego.

2. Clemencia probatione. Ita Cic. pro Ligar. pergit: Si nemo impetravit, arroganter; si plurimi, cuident ser opem, qui spem dedisti. Inid per totam ferè Ligariānam clementiam Casalis extollit callidissime.

3. Culpa justa extenuatio, ut animadverteat licet in eadem Ligariāna. Et pro Marcelio sic culpam extenuat: ut extenuari ab Cælare ipso dicatur num. 8. Atque hoc C. Casarii judicium, P. C. quād latē patet, attendue. Omnes, &c.

4. Lenitudo animo demillo, aique intosci misericordia facilē enim in miserios mitigamus.

Spes, Audacia, Desperatio.

Spem, qua securitas est, quādam boni, ardai licet, allequoad, existat boni honestas, & magnitudo, potestas, prædictaque certa ad illud obiectum. Qualia sunt opes, vires, industria, amici, adversariorum imbecillitas, favor divinus. Ita Alexander milites in spem erigit, & horc aut apud Curti lib. 9: Vos modo animos mihi plenos alacritatis, & fūcie adhibeite. Non in limine operum, laborumque nostrorum, sed in exitu sumus: nisi obstat ignavia, videntes perdomiti orbi terrarum revertentur in patriam. Majora sunt periculis premia; dives eadem. & imbellis est regio, &c. Tullius ita in Catili, ad fiduciām erigit Pop. R.

Ad

Ad Spem: pertinet Audacia, qua audia quaque contemnit, ut bovum adipiscatur. Iisdem, quibus Spes, atribus concitat, ac præterea assidua periculi præsenzia, ejus extenuatio, & necessitate quadam illud obcedit: cum etiam Æmulatione. Ita ad milites ille Galgacus: Iuri in aciem, & maiores, & posteros cogitate. Ad eos quoque Camillus: Hostem, an me, an vos ignoratis? Hannibal autem apud Livium Dec. 3. Quid (inquit) aliud Alpes esse creditis, quam montium altitudinem? Fingite altiores; an terras alias celum contingere, & inexpugnabiles humano generi esse creditis? Lege etiam Aeneid. 10. Vers. 180.

Desperatio, Spes contraria, movebitur, si difficultas rei, si nulla subidia, si aliquis ignavia ostendatur: movebitur autem, ut quid à re aliqua arreverit, atque adeo in contrariam conciterit, ut enim inquit Maro, Una salus vicitur nullorum sperare salutem Ita apud Liv. lib. 21. ad milites Hannibal ex adiunctis lampra oratione: Dextrā, levāq duo maria claudunt. Nullam ne ad fugiendum quidem naevum habemus. Circa Padus, amnis major, ac violentior Rhodano à targa Alpes urgent, vix integris vobis, ac vigintibus transfixe. Hic vobis vincendum, aut moriendum, Milites est. . . Nihil usquam nobis velictum est, nisi quid armis vindicaverimus. Illis timidis, & ignavis licet esse, qui receptum habent. Vobis necesse est fortis bus viris esse, & omnibus inter victoriā, mortemque certa desperatione abruptis, aut vincere, aut si fortuna dubitabilis, in pugno potius, quam in fuga mortem appetere.

Æmulatione.

Æmulatione, cum de alieno bono dolemus, non quod id alteri conigerit, sed quod illo careamus, existimare que ut ipsi oes quoq bonum consequamur. Sunt Æmulationi obnoxia, qua maximè præclarata: existatur vero majorum exemplis gloriae cupidine, iebus ab alio præclarè gestis, metu decoris. Cicero, pro Leg. Manili, hortatus Populi, exemplo ad ultissimam injuriam: Sed pro recto Imperii dignitate, atque gloria, &c. Et pro Sextio: Hac invictamini, per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriā.

gloriorum queritis... Est labor, non nego; pericula multa, saepe; multæ infidæ sunt bonis, verissime dictum est. Sed &c. Tum in Peroratore: *Vos adolescentes, & qui nobiles esis* (qui duo præstentem & mulantur) *ad maiorem reverorum imitationem exitabo;* *& qui ingenio, & virtute nobilitatem postestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines nobis* (qui nobiles ante non fuerant) *& honoris, & gloria flauerunt, ehortabor.* *Hæc ana est via, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris.* At multa deside.

Pudor.

Pudor est dolor ex iustitia, ac iuritudo, eam s'g're ferens: illis itaque concitatut. *Verr. 7.* *Pudorem* conicitas Cicero ab insolenti vitorum piratarum: *Prob dij immortales!* *Piraticus Mi-paro, cum imperium Populi R., nomen, ac fates essent Syracusis, usque ad forum Syracusanum, & ad omnes Vrbis crepidines accesserat, quo neque Cartaginensem gloriosissime classes, cum mari pluscum posset, multis bellis sepe conditæ, nunquam perennire potuerunt...* *O spectaculum miserum, atque acerbum! Ludibrio esse Vrbis gloriam, Populi R. nomen, &c.* Tum pro Leg. Manii. paulo post Exordium: *Et quoniam semper appetentes glorie usque ad in A. si luce versari.*

Timor.

Ille est perturbatio data ex opinione mali impenitentis. locutus denouciatione, ac magis propinquitate mali magni, ac gravis. ut sunt bellum, pestilens, jactura fortuarum, honoris: tunc potentiam minis, & funestia aliorum exitu: ac multò etiam magis, si non publicum, dimitat, sed privatum, & propium malum proponantur. Cic. in v. Catil. impudentes Vrbi calamitates describit. Videor milii hanc Urbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium subito uno incendio concidentem. Cerno animo sepultam patriam, miseros, atque inseparatos acervos Civium. Versatur milii ante oculos ad spectus Cet begi, in vestra ecce bacchantis. Quapropter de summa salute restra, Populi que R. de restis conjugibus, ac liberis, de fatis, ac templis, de liberrate, ac salute Italie, deinceps universa Regi, decorente dilectione, ut idoneissimis, ac fortiter.

De

De Affectuum Vsu.

Duplex est tractandorum Affectuum ratio, 1. est, cum Orator ipse communum se exhibet, in Affectumq' erumpit. Ita in adhibitis exemplis videoas Oratorem ipsum trahit indignari, flere. 2. cum Orator docet, eruditique, auditores, hinc ea illis proponit, quæ maximè Affectus, quem volet, exirent, ita in ijsdem exemplis non tam sperat, timet, amat, amulatur Orator, quam quibus sperent auditores, exponit.

Jam si hoc altero modo Affectus tractetur, ne t. quæ proponantur, sint subtiliora, aut secundaria: 1. ne longiora, sed celeria potius, acuta, vibrantesque sententiae. Sic apud Tullium Mulier ad vitoris pedes abjecta, Miserere, inquit, nostris noli extingui extinclos; suimus aliquando felices: memento te esse hominem. Inno etiam cum Orator dolet, aut in diu alium praefferit, sibi ipsecausas offert, quibus moverat. Hiccine vir patie natura (Eo cauam) usquam nisi in patria morietur! Bo dolorem.

Ac prima ratio in Perorationibus præcipue adhibetur, ac prior est; sed altera quoque adhibetur. Hæc autem alia in Affectionibus, qui per Orationem sparguntur, vim suam habet ad persuadendum; quæ arte Cicero dum exorditor, dum narrat, dum confirmat, ita voces instruit, sententiasque aptas, ut odium adversario coaseret, reo miserationem, sibi benevolentiam capret, quod illum calidè describet improbum, bane miserum, se iustum. Inde etiam argumenta cum non suppetunt, aut minus suorum firmata. Affectus si interficeruntur, vim obtinuerint, resque persuaderetur. Ac firmissima licet sicut argumenta, aut inseriri, aut præmissi, aut subsequi Affectus saltem paratiories efficiunt auditorem, ut argumentis vincantur. Quid nisi voluntatis concitatione minimè Orator allequeretur. Id enim deum est Oratori, non Dialectice agere: illo est Eloquens triumphus; mentes convincere, ut inclinetur voluntas; slectere voluntates, ut hæc in assentiencia, mente impellat. Quia

Quām solerter, in exemplum. Cicero pro Leg. Manille ex salutis sociorum periculo bellum Populo suscitare, so- cios exhibitos miseratos, supplices, amantes Pompeij, laesos que à Populo; ut hunc in miserationem coecitatemque Leg. à dum. 7. **Quid** quod salus sociorum summam in periculum, ac disserim vocatur. &c. Vide etiam totam pro Milone respon- sionem Affectibus Orationem, odij, spei, amoris, misera- tionis.

Illa quoque sunt observanda. 1. Orator se videat, & vires suas, & quis ad quos alloquatur, ut nequid indecorum, nihil arroganter, nihil etiam Comici dicat. Tum, non nisi motus movere velit; edictus brevi illo modo: *Sixi, me flere, dolendum est primum ipsi tibi.* Videat quoque, qui sunt, quos moveat aggreditur. Alij enim, ut Farnioz, ut Pueri facile dolent, ac miserantur, & seniori motioni cedunt. Juvenes itascuntur faciliter, sperant, audent, amu- laetur, & voluptate, ac gloria studio trahuntur: Vixi ab honesto potius, atque utili commoventur; Senes ab uulis. Rursus alijs natura sunt blandi, & ingentiosi; alijs sunt effe- ratii, ruficii, cervicosi, aut in veterate malitia homines, qui atrocibus moribus sunt tractandi. Alijs reperiorum jam casus commovit; alios contrarius affectus occupavit, vel longus rerum usus, eruditioq; sua fecit duxiores, qui busculo certare præstat rationibus, urgente, colluctari.

2. Docendi semper sunt imperiti, antequam motus ins- ardescat. **Imdē** etiam cum exaserbit, quidquam doctrina relinquendum in ipsis est; cuid enim aetatis lacrima, nisi si quis infelix animo aculeus ex summa ratione perse- veret, qui pungere pergit, & non steriles amplius lacri- molas, sed stetius eliciat salutares.

3. **Affectus** ita quidem sunt comparandi, ut verba so- lerter, & apie sint ad motum composita, majoreisque figura, ut Hypotiposis, Protopopaja, exclamatio, Apostrophes, Interrogatio, Obscuratio, & similes adhibeantur. Verum oportet maxime, ut naturale videatur esse, quidquid di- catur. Oportet etiam sapientia, Orationem callida sustinui-

sione, & quasi aliud agendo. **Affectus** movere, ut hoc vi- animos intuetur, ac velut per cuniculos expugnet.

4. Crescat cum Oratione **Affectus**, neque ita contingen- tur, ut languescat. Sed alij alij miscerantur, ut is, qui se- quuntur, praecurrente augent, ac vegetum ferent. Neque enim quis ad amorem incendetur fortasse, nisi timore prius, aut pudore, aut odio provocetur.

5. Accedat ad eloquationem actio, rebus, & verbis accommodata; non inconditum ubique clamores, non gestus inollios; non demum sibi, aut verba solitaria in- secludi, aut vocem lacrimis debilitari, aut florum redere se non posse, dicat; quia omnia frigide ficta apparetur.

Modus variandorum Affectuum.

Hunc ut doceret P. Duxyng, exemplum juvenuti accommodavit, quo **Affectus** eadem de re plures auxiliis. Id ego quoque faciam, ac sit de homine, quem suorum scelerum penitus, hic **Affectus**.

Timoris. Misericordia! quid egis? Sexaginta ipsa homi- num millia uno die in Tartara precipites ruerunt, cum vix quinque in calum contendenter: minatur mihi eandem sortem. O inservi, cum velit. potest, quem ego offendit testes. Fudens equissimum Deum; elapsi sunt mea vita tot anni, neque an- bodie mortem oppetat, scio: O peccavita tamen, O si in ini- dicium ita vocer, certe damnabor, nec timeo: nec iam mea sa- luti privedeo?

Desiderij. Quid? Claudienturne mihi eternum Calorum foras, nonquam ego ingrediar domicilium illud Beatrum, ubi pax, ubi nullus labor, ubi summa quiete sis est, quia quod tanta eos fortuna, felicitasque maneret, Deo suo, dum vives- rent, obsequi maluerunt. Sed commutabo potius illas, sedes se- licitatis cum intolerabilium illa cruciacionum domo sempiternali. Non Deo, non Jesu pro me passo, non eius, atque hominum Ma- tre, non Divis omnibus unquam fnerat?

Fuga. Cur non mihi carebo? Cur non illas voragine, scopulosque sceleratorum, quorum ego sum non minimus, fugiam? Ibi voluptatibus dolor, ibi abiecio superbia, ibi temeritate

mea fletus, ibi sceleribus vindicta parata est. Nisi resipiscam,
atque aliam sevitam ineam, illuc tandem pervenero, qui ad-
huc contendit. Bone Deus! Ignosc milis, tu soz, temeritatem
meam: dum per te licet, me istis penis liberabo: memetipsu non
deseram, nec committam ut etiam mea sententia condemnam.

Odijs. Evidem, quorum criminum reus sim, video. Illa-
lud, illud est, quod me perdidit: ut voluptati tenuissime, spu-
cissimaque servire, contempsi te. O stultitiam incredibilem!
O audaciam immanem! Ego Deum, qui me fecit, cui, quod sum
debo, contempsti? Ego Filium Dei conculcavisti laceras, plagiis
accepti, crux affixi? Ego testa de lamiis teire? Ego perduel-
lis damonis servi, scutinas, gurgesque vitiorum?

Isai. 44 Indignationis. Quid non in me accusem? Quid non ar-
guam? Si mihi Deus omnia mea, et hanc animam tradidit,
nec suum etiam Filium liberandu mei causâ reservavit, o ne
perditum! que ista tanta invanitas est, quod non gravia
quaque prius tulerim, quam quidquam peccarem? Quis ille de-
mon fuit tam neesariv, ut cum pro salute sua extuciatum,
cum etiam mortuum Deum ruderit, cum non amaverit? Post
Iudam ego proditor, post Pilatum Christicida, post Iudeos Dei
hostis sui. Ibonum audax, et esse pergam idem, qui fueram.

Ite. Imo penas à me tantorum, que patravi, scelerum
petam: absint à me libidines, absint voluptates; luit ille qui
fecit, et quantum in committendis criminibus fuit audax,
tantiū sit in ulciscendis severus. Nonne corpus isthuc meum
est, quod me ad illas libidines provocavit? Nonne illud est,
quod excecarit meam mentem? quod animo necem intentarui?
Infestissime hostium! quid te invidiosius? et ego cōcerebo dein-
ceps, tanquam te furiam amplius, pestemque habebo; in te Deum
etiam vindicem appellabo.

Aeulationis. Quot enim castissime puella fuerunt,
que tenerrimo licet, neque istis foribus inquinato corporo
cibio etiam, et aqua interdixerunt? Quot viri sanctissimi,
qui quasi immortalia facinora perpetrassent, cum propè nullam
admisserent, ferro se tamen, flagrisque multarunt? Quot, flagi-
tiosi illi quidem ante, et quo ego errore decepti, postquam

qui

qui ipsi essent, cognoverunt, digna suis factis animadversione
se ficerunt? Horum ego affecta, comesque fui; horum nunc
exemplo supplicium de me quoque sumam, hujusque audaciam
corporis merita pena comprimam.

Miseratiois. Tantum te, Deus benignissime, rogo, atque
oro, meseri mei velis sclera omnia mea detestantii. O cle-
mentiam tuam implorantis. Omnis me supplicio dignum esse
coram te, fateor; haud oculos ad te etigere, haud te Patrem
appellare, meritus sum; id quoque fateor; nec delictorum a te
reniam petere, me si tantum respicerem, auderem; sed te video
fontem misericordiae, neque ausim tamen aliud, nisi ad pedes
me tuos stratum, abfusquam dimittere, criminis tum mea
confiteor, teque illa ut deles, qui solus potes, obsecrare.

Speci. Si non ego mereor, mereor tamen hanc veniam
Sanguis, ille Sanguis, quem pro me olim, pro sceleratis omni-
bus prafudisti; mereor promessa illa tua, quibus penitentem
me scelerum meorum accipendum a te benigne, clementerque,
recepisti. Ne me repelle, Deus mi, quamquam dignissimum,
qui a te in ima tartara repellari; ne delictorum multitudinem
resordare; ne ingratissimam mentem cerne, sed magnitudinem
oro, obfessorque, tantum vide clementie tue.

Doloris. Testor enim te, illa mea criminis, illam temes-
titatem, illas fordes, supradictam mala queque propter te sum, et
aspernor, et avor, et execror: erravi, temere feci, pe-
nitit: nisi peccasse, beatum me; sed me infelicem, qui in eam
sum laplus calamitatem: amens tum sui, cum talen pestem am-
plexus sum; verum in me reversus, doleo in tanta inspicacia mea
tum mea. Si unquam poshabe, Deus bone; at, quod in me est,
non committam amplius, ut tu me odio dignissimum profe-
quaris.

Pudoris. Ah! quem ego unquam amem nisi te? Ille, ille,
ne valuerunt me allucere voluptates? quarum me pudet memi-
nisse, quas, si sciissent etiam homines, pre rubore corrugisset.
Propter que te summum bonum sprevis. Ut demoni famularer,
ne unius momenti, ac nullam partem voluptatis gustarem. O
sclera detestabilia! Vt inam unquam admissem! o desesta-
bilis

biles cupiditates; Vt inam mala prius in me rufserent omnia,
Quam robis indulsum!

Amoris. Atque o libertatis assertor mea. Christe crucifix
fice, sanctos, Et mihi misericordia salutares plaga tua! An ego non
tummoreat tuo sanguinis non crux, mortem que in tua digni
tate pro inimico um salutem amplexar? Quid enim non debes
sibi, quem tu perditum pantis natus in honores Calorum nobis.
lejissimos vindicabis? An ingratus sim? quid minus? qui te cum
videam de meo periculo esse sollicitum etiam oblitus salutis mea
de te dies, noctesque ac de honestate tua cognacio.

Confidentia ex Amore. Quare, si in emendandis scie
ribus ma ore geram labores, haec in te patravallis, geram non so
lum scribentes, verum etiam libenter, dummodo meis labbris,
tibi unius. Deo dignissimo, gloriam queram. Statuimus arque
animum induco, alios jam amplius mores induere, affiorant per
ditas societas; pericula misericordia, atque omnibus peccatis, etiam
mortem subeam, quam in te pecarem.

Exodus ab Affectu per Deprecationem. Tu mihi fer
ebam, qui hanc mentem incepisti. Menis mea lacrima deinceps;
robior voluntati presta; auctiisque munera, non semper habet
ut, qua statim, perficiam.

CAPUT II.

De Dispositione.

Nihil juvat inventisse, quid dicas, nisi totam, quam
excogitaversis, informem terum massam in sua loca
distribuas; Ordinem hunc Orationis. Partes indecussa
que quatuor vulgo assignantur; Exordium, Narratio, Con
firmatio, Et Peroratio. Prepositio enim ad Exordium,
Consutatio ad Confirmationem revocatur. Competitum est
enim, ubiquidpiam suadere volumus, conciliare nos primum
nisi nobis eum, ad quem dicimus; tum ipsi, quid veli
mus, expondere; deinde rationes assertere, quibus facie
dum illud esse, ostendamus; denique preces, aut alios

motus exhibere, quibus impellatur, ut facere velis. Non
de partibus longulis viae animus.

ARTICULUS I.

De Exordio.

Quid sit, Et quotuplex

Exordium est: aditus quidam in Orationem auditorum ani
mos idoneos comparans ad rectam dictationem. Hec
principio quadam cuius est elaboranda: quippe qua
prima est quasi cognitio, & commendatio Oratoris. In
duplo est Exordium: alterum ex Abrupto, cum Ora
tor ex quadam metu calore, atq; impetu incipit dicere; et
alterum Legitimum, cum antischede auditorum animos
preparat.

Exordij ex abrupto usus est sole, cum servit quid
agitur, ut in investivis, sed cum dignitate, ac prudenter
vel si in gravi periculo veritatem, vel si magna quoddam
est latitudo, aut doloris causa.

In qua fieri potest per Investitionem, vel illud
est Catil. 1. Quousque tandem abutere, Catilina, patientia
nostra? &c. hoc in libro L. 1. capitulo 10. secundum

Ex vehementi aliquo Affectu, ita ex Audacia: exor
sus est apud Liv. lib. 2. Marcus Cetola ad Regem Porse
nam. Romanus sui Civis. &c. ut supra de Narratione pag
28. Ex Dole Muretus in fucere. Caroli IX. Hor igitur
unum restabat affectus, &c. ut supra de Affectibus pag. 65.
Ex Gaudio. Cieco Catil. 2. Tandem aliquando, Quirites,
&c. Et apud Liv. Decad. 4. lib. 16. Papirius re bene gesta:
Bene habet. Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperij
majestas.

Ex Commiseratione, apud eundem lib. 1. Horatius
pro filio capite damnato: Huncine, quem modo decoratum,
braventemque historiam incedentem vidistis, Quirites, cum sub
furca vinclum inter verbata, Et cruciatu videre potestis: quod
vix Albanorum oculis tam deformis spectaculum fert posse.

1. Litteris colliga manus, que paulo ante armata imperium
Populo Rom. pepererant; 1. caput obnubile liberatoris Vrbis hu-
jus, arbori infelici sapiente verbera, vel intra Pomarium, mo-
do inter illa pila, & spolia hostium, vel extra Pomerium.
Quoniam ducere hunc juvenem potestis, ubi non sua decora cum
et tanta seditate supplicii vindicent?

Exordij legitimū munera.

Hoc efficere conamat in Exordio, inquit Cicerō, ut
amicē, ut intelligenter, ut attenē audiamur. Sunt itaque
Exordij munera, ut benevolentia, ut docilitas, ut auctoritas
in auditoribus comparetur. Quod præsettum est eisen-
dom, cūm incredibilis, in quā versamur, est causa, ut si
febris, aut podagra laudaretur; vel humiliis, ut si, quod
sit Mattialis, lis esset de tribus capillis; vel maxime dubiis,
vel auditoribus ingratia, atque iniquanda.

Benevolentia captatū 1. à causa ipsa; si honesta sit, ut
cūm laudatur, qui layde dignus faciliter xistimatur; vel si
cūm auditorum bono sit coniuncta. Ut Cie. pro Cluentio pro
Domo sua. &c. 2. ab Oratore, si probus sit, si modestus
se gerit, si reverendè dicere incipit. Hac arte Cicerō pro
Archia: *Adulatus sum*, inquit, *Judices*, officio. Et 2. Agraria:
De me autem vereor, ne arrogantis sit apud vos dicere, ins-
gratitatem. 3. ab Auditoribus, si eis confidere videatur
Orator, ut pro Rose, Amerin. si eos commodeat, sed sine al-
fentione, ut pro Quintio, & quicquidem Aquili. Judicis lau-
dai Cicerō, pro Ligatio clementiam Casariz, aut si suam
causam cum eorum utilitate conjugari, ut in Catilinario.
4. à Clienti, si comitendetur, si ejus calamitas deploretur,
ut pro Rose, Amerin. 5. ab Adversariis, si vitia eorum, car-
peudo ioxidia illis confundat; ut pro Dejorato, Crudele
Castorem, &c. & pro Quintio.

Docilitas paratur 1. si brevem te fore, promittas, ac
sis etiam in Exordio ipso. 2. si rei tractandæ summa in bre-
viter, dilucidèque proponas: ut pro Leg. Manii: *Dicendum*
est enim de Cn. Pompei singulari, eximiaque virtute. 3. si cūm
sit opus, ut eis partitione, de qua deiude.

Attentio comparatur: 1. si rei tractandæ magnitudo;
si necessitas, si utilitas, sed vere rameo, ligosseatur; ac ne
montes, ut ajunt, aureos in ipso diceodi initio facile pola-
liscamur. 2. si callida dubitatione rei auditoribus disjudi-
canda telinquantur: ut Verr. 4: *Venio nunc ad istius*, quemad-
modum ipse appellat, *studium*, ut amici ejus, morbum, & in-
saniam, ut Siculi, latrocinium, ego, quo nomine appellem, ne-
cessio; vos rem suo nominis pondere penditote. Interdum etiam
petri attentio: quod vel in Oratione sit, cum dictu-
ri aliquid sumus, quod auditorum animis ut iudeat, vo-
lumus.

Exordij virtutes.

Virtus Exordij prima est, ut sit Proprium, sed non sic
alienum à causa, neque in aliis commutabile. Quare ex
ipsius rei, de qua agitur, visceribus, ut ajuete, petatur. Imo
& semina quedam solerter jaciat eorum, quae in reliqua
Oratione tractabuntur.

Altera Virtus est, ut sit Breve, sive cum Oratione co-
lentia ejus loquacitas, ut Caput odravam, Corporis par-
tem explice debet. Atque ad brevitatem potius, quam ad
longitudinem vergat.

Tertia quoque est Exordij Virtus, ut sit Venustum, &
Accuratum: itaque pura, elegantique dictione, at ne nimis
apparatu verbis, sit compositum; tum mitibus figu-
ris, affectibusque senioribus aspergatur; & amplificatione
parē, sed numeri potius suavitate comenderet. Sit eis
aut Scenarij instuctum, occultis potius, quam apertis.
Aperta suar quā de moribus præceptum cōmune quad-
dam, v. g. *Iniquum est defensorem primo loco dicere*. Occulta
sunt pronunciūm particulae, ac lateos, v. g. *Quid hoc*
iniuīus, C. Aquili, dici, aut commemorari potest, quām me
qui caput alterius, famam, fortunasque defendam, priore loco
dicens? Cic. pro Quinto. Boimverò dum in sermone latent
*singulatia documenta ex universalibus dedacta, id est sen-
tientiæ dicere, & ubique in Oratione Oratori prop-
rium.*

Exordij legitimi fontes varijs.
Sumi potest 1. ab Opinionē, & Sensu auditorum, quem postquam sagacissimè fuerit orator, in illum sele inclinat Orator, & g. sit decessendum, utrum captivi volt vis. Nonum diuiniendi horū erit scire, quae auditores parā videlicet exiliare; quare poterit Orator in Exordio eamdem statim latitiam induere, gratulati civibus, landate Duce, superis gratias agere; atque inde ad Propositionem suam descendere. Ex hoc loco Exordium desumptum Cicer. Or. 3. in Latīn.

2. Ab Adjunctis rei, loci, temporis, persoꝝ, &c. Hac exordiendi ratio, quæ non per vim allatum, sed ē re natum affert Exordium, est & omnium optima, & Ciceroni valde familiaris; sic in Orat. pro Milone à foro militibus obsecro, & à persona Judicis initium sumit. Pro S. Rosio à se ipso, quod nondum matura aetate surgeret ad dicendum. Pro Sextio à temporum conditione. At dexteritate magna opus est, nam frigida, & futilis esse potest Adjunctorum. Orationis commemoratio.

3. A Questione aliqua insigni, quam proponas, de qua quid sentias, tota te Oratione dictum recipias; vel ex ea apicē ad Propositionem gradum facias. Cicer. 1. de Inventiōni, bonis, & mali plus attuleris hominibus, & civibus copia dicendi, ac summum eloquenter studium. Nam &c.

4. A Contrario, cūm scilicet iūtio, in partem oppositam sele inclinate videatur Orator; sed deinde ad suam propositionem converit. Alexander Lib. 6. Cure, boitatu readerent, initio militum desiderium queris, & sacerdotem gloriae proponit: commemorat quid hactenus egerint, quid sustinerint: quz quidem omnia suaderent, ut partia desum gloriæ, atque opibus per quietem fruerentur. Ia xander, qua contendit, perseverandum ipsa adhuc esse in laboribus, in bello suscepit.

5. A ruda, simplici rei expositione: quod in genere judiciali præcipue in uia est, sic Cic. pro Client. & pro Lig.

6. Ab illustri aliquo Exempli similitudine, Historia, Consuetudine, vel in signi Estato; cum in rei factu. Cesar apud Sallust. factus verba in Senatu, sic ab Estato inchoavit: Omnes homines, qui de rebus dubiis consulunt, ab odio, amorem, ira, atque misericordia vacuos esse decet. &c.

7. A suscitatione, per quam suspicatos aliquabdiū rememoramus auditorum animos: quā arte sacrificè attentionem conciliat Orator, sic Cic. Verr. 1. Quod erat optandum maxime, Judices, & quod unum ad invicem restri Ordinis, familiamque iudiciorum sedandam maximè pertinibat; id non humano consilio, sed proprie divinitus datum, atque oblatum robi summo Reip. tempore vi derit. In veterarī enim &c.

8. A re ipsa, quæ cum particulari sit, initium dat generalis aliqua propositio, ex quā ad particularem eam descendatur: ut, siquem à prudētia suā velles in Oratione ostendere, inciperes a prudentia laude.

De Insinuatione.

Quodiam de captanda docilitate, benevolentiaque auditorum sermo hic sit, libet adhuc de Insinuatione dicere, cuius illud est opus, ut callide, & lateiter per totam orationem insinuemus nos in auditorum animos. Id quod corandum est 1. cūm res ipsa non satis sit per se grata: 2. cūm dicimus apud fatigatos: 3. cūm contraria opinio, aut affectio auditores occupavit.

Primo igitur, si res sit humili, illam prudenter amplifices & orces; ut Phil. 7. Parvis de rebus, sed fortasse necessariis consultum; adducta enim res est in extremam pene disserimen. Si obscura, auditorem docebimus exponendo, definiendo, dividendo; atque etiam cūm per le rādo sit ingredio. Si incredibilis, aut absurdus, aut praet̄ audientium sensum, op̄oret se primum; ut pro Marcello: Vereor, ut hoc quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sensio: aut rem testimonijs confirmare, ut pro Leg. Maior: Testis est Italia, &c. Testis Sicily, &c.

Tum si parum honesta sit, aut eupsis, vel cum excusatione obscuris declareretur, vel praeferri oportet, ut pro Cluent: si ad me non proferris, enusmodicunque mater sit, iamen in iudicio filii de corpitudine parentis dici vix oportere. Et Veri, 3: *Vos, quæso, date hoc.* C' concedit pudentia mea, ut aliquam partem de istis impudentia reticere possem. Si reprehendenda, vel parum probanda, excusatione utemor; ut 2. Agrat: *velim, fieri posset, ut sine contumelia a me nominarentur ej: qui se Decimviros sperant futuros.* Vel cum, qui arguit, excusabimus, aut etiam laudabimus aut quāmodocumque carpemus. Ita Cicero pro Leg. Manil. Catulum, & Hoiteorum laudat, quos redarguit. Et pro Murena non quidem Catonem, sed Stoicorum sectam, in qua Cato erat, lepida descriptione valem reddit. Et pro Sylla: *Fero te (inquit) Torquate,* C' jamdudum sero... Permitto aliquid iracundie tuae, do adolescentie, cedo amicitiae tribuo parentis &c.

Si enim fatigatus auditor, non loquuntur erit rem novam inducere, ait lepidam; vel si res digitas risos prohibet, triste aliquid, & horribile. Si enim contra perlausos, statim à persuasione dimovendus est; ut pro Milone refutatio narrationi, confirmationique praemittitur.

Iaque insinuatio magno in iudicio, & prudentia discentis versator, ut & intelligentiam, & gratiam auditoris comparet in tua Oratione. Qua arte valuit Tullius, qui ubique callidus est, & solei. Ac pro Ligario quidem tam conveienter dixit, ut Cesari, quanvis irato, iamen veluti extra se rapto color varie motatus sit, & libelle semelē manibus exiderint, ac demum cesserit Oratio Ligatioque pepercerit.

ARTICVLVS II.

De Propositionis Partitione.

De Propositione dicum est ante Cap. i. Tantum hinc addimus, eam sub Exordio locum solitam collocari. Tum Propositionis locum sortiri quoque Cause Disser-

butionens, cum, quibus de rebus dicturi sumus, exponimus. Atque huc revocare licet Partitionem, seu Divisionem; quæ sit 1. cum Propositio ipsa muliceps est, atque adeo in membra, seu partes distribuitur, ex quibus coalita est ut sicutem laudaturus, proponas, C' Dei amarem, C' Deo carissimum suisse: tum dividendo statuas, primum te de suo in Deum amore, deinde de Divino adversus illum esse dicturum.

Alia quoq' est particiadi ratio, cum singula proferuntur capita, quibus tem nostram tractabimus. Ita Cic. pro Leg. Manil. Primum mihi videtur de genere bellii, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo esse dicendum. Et statim generis capita recessent: quod agitur Populi R. gloria: agitur salos sociorum: aguntur vestigalia: aguntur civium bona. Ac tunc Pompejum probaturus dignum esse, qui imperator mitteretur, quatuor statuit virtutes imperatoria, quas deinde ostendit summas in Pompejo esse. Tum Philip. 7. cum propolovisset, bellum cum Antonio gerendum, Cur sigillur (inquit) pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria dūs explicò, pero &c.

Partitio hac suas leges haberet. 1. Sunt ejus membra disparia: unum scilicet non in alio continetur. 2. Tres summum partes habeat; raro admodum plures. 3. Sit plena, hoc est, Propositionem, quam dividit, integrum complectatur. 4. Sit Clara omnia, & brevibus verbis expressa.

Partitionis usum commendando aliqui, aliqui reprehendunt. Ego quid hac in re latiam non facile differim. Id unum scio, Partitionem hac nostra tempestate maximè frequenter esse etiam præclaris Oratoribus.

ARTICVLVS III.

De Orationis Narratione.

In Progymnastinis satis multa de Narratione dicta sunt. Hic ea solùm edoccebo, quæ de Oratione Narratione sunt.

Oratoria Narratio duplex est: altera dicitur *Causa*, sive rei, quæ toti questioni locum fecit; altera *Remun-*
quæ ad causam pertinet: earum scilicet, quæ per Ora-
tionem occurunt, quæcumque ex sint, & ubiqueque po-
nuntur.

Primi generis Narratio locum habet potissimum in
genero judiciali, in quo latum, sive quatuor soli iudic-
cibus diligenter expati, ijs coloribus depictum, qui proposi-
tio faciunt, sedemque nobis constituant. Absolutissimum
exemplum habes in Milioniana Narratione a num. 17. *Pi-*
Clodius cum statuerit &c. Narratio ista vel Propositioni
subjicitur, vel primum etiam potest Refutatio aliqua, pro-
re, & pro Oratoris arbitrio.

Secundi generis Narratio certum in Oratione locum non
habet, sed cum res possolaverit, adhibetur: probationis
verò modus semper habet in quounque genere dicendi
unitus.

ARTICVL V S IV.

De Orationis Confirmatione.

Confirmatio est pars Orationis potissima, in qua Cau-
sam nostram rationum pondere firmamus. Duas ha-
bemus partes: prima est, quæ rationes, sive argumenta profe-
rimus, quæ teni nostram confirmant. Altera est, quæ ra-
tionibus adversariorum occurunt, quæ *Confutatio* est.
Rationes, vel argumenta ad Causam, confirmandam unde
eruenda sint, docui *Instit.* 4. Cap. 1. Art. 2. ubi de Argu-
mentorum Inventione dictum est. *Soperest*, ut doceam
1. Quo pacto Argumenta hac in Argumentationis formam
componantur. 2. Qua arte debent in Oratione colloca-
ri. 3. Quomodo tractanda sit Confutatio.

Quid sit Argumentatio, & Quotuplex.

Argumentatio est Argumenti artificiosa explicatio. Hoc
distinxiter Argumentationem, & Argumentum; quod Ar-
gumentatio est modus, sive ratio, quæ tractamus Argu-
mentaria.

Argumentationum genera præcipua sunt Syllogis-
mus, Euchymia, Dilemma, Epicheirema, Collectio, Su-
mum, Inductio, & Exemplum, Hæc explicò sanguinatim.
Syllogismus.

Duplex distinguitur Syllogismus, Philosophicus al-
ter, alicet Oratorius.

Philosophicus tribus constat propositionibus, quarum
prima Major, Minor altera appellatur, & quæ ex illis
deducitur Conclusio.

Major. Insidior jure occiditur.

Minor. Clodius est Insidior.

Conclusio. Clodius igitur jure occiditur.

Oratorius vero Syllogismus, seu Ratiocinatio, non hæ-
modo, sed & duabus alijs propositionibus constat, quarum
prima Majorem, sive Propositionem proberit; Minorem, sive
Assumptionem alteram. En istum:

Major. Omne vitium est fugiendum.

Probatio Maj. Quia corpore est, & perniciosum.

Minor. Pigritia est vitium.

Probatio Min. Quia summis utilitatibus uocum
quemque privat.

Conclusio. Ergo pigritia est fugienda.

Oratorij syllogismi exemplum dat Cie. Lib. 1. de In-
venient. Proponit arguento firmandam propositionem
illam: Consilio manus administratur: quam sic probat.
Major: Melius occurantur, que consilio geruntur, quam
que sine consilio administrantur. Majoris probatio: Domus
ea, que ratione regitur, omnibus instrutor est rebus, &
apparitor, quam ea, que temere. & nullo consilio admi-
nistratur. Exercitus is, cui prepositus est callidus, & sapiens
Imperator, omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui
stupissimus, & temeritate aliquam administratur. Eadem nar-
go ratio est; nam naris optimè cursum conficit ea, que scientif-
simo gubernatore uenit. Minor: Nihil autem omnium rerum
melius, quam omnis mundus administratur. Minoris proba-